

Katarzyna Bilka
Lublin
bilskakatarzyna@o2.pl

Polityka kulturalna Unii Europejskiej *Cultural policy of the European Union*

„Prawdziwa kultura nie jest ornamentem, zwykłym luksusem ani zbiorem specyficznych wartości nie dotyczących człowieka z ulicy. Rodzi się ona ze świadomości życia, z wiecznej potrzeby zgłębiania sensu egzystencji, powiększania władzy człowieka nad rzeczami. Ona stworzyła wielkość Europy.”

Denis de Rougemont¹

Streszczenie:

Poniższy tekst ma na celu analizę zagadnień związanych z genezą i podstawami prawnymi polityki kulturalnej Unii Europejskiej. Autor omawia także kwestie związane z udziałem Polski w polityce kulturalnej UE. Wykazuje, że uczestnictwo Polski we wspólnotowych programy kulturalnych jest szansą na rozwój działań kulturalnych w kraju, a także na promocję kultury w innych państwach europejskich.

Słowa kluczowe: polityka kulturalna, Unia Europejska, traktat, programy wspólnotowe

Summary:

The aim of the text is to analyse issues connected with the genesis and legal basis of cultural policy of the European Union. The author discusses issues associated with Polish participation in cultural policy of the European Union. It is shown that Polish participation in community's cultural programmes is not only a chance for the development of cultural actions in the country, but also a way to promote culture in other European countries.

Keywords: Cultural policy, the European Union, a treaty, a community programme

---

¹ *Unia Europejska. Informator o polityce kulturalnej*, Warszawa 1998, s. 1.

1. Uwagi wstępne.

Unia Europejska to mozaika tradycji, języków, zwyczajów oraz sposobów pojmowania, czym jest kultura i dziedzictwo kulturowe. Europejskie dziedzictwo kultury stanowi powód do dumy. Język, literatura, teatr, sztuki wizualne, architektura, rzemiosło, kino oraz audycje radiowe i telewizyjne mogą być związane z poszczególnymi krajami lub regionami, lecz równocześnie stanowią część wspólnego, europejskiego dziedzictwa kulturowego. Celem Unii Europejskiej jest pielęgnowanie i wspieranie różnorodności tego dziedzictwa oraz zapewnienie dostępu do dóbr kultury wszystkim obywatelom. Unia Europejska dziś pragnie rozwijać i chronić bogate i różnorodne dziedzictwo kulturowe Europy, podejmując w tym celu konkretne działania. Wydarzenia kulturalne i artystyczne odzwierciedlają kulturalną przeszłość i tożsamość społeczności. Są wyrazem artystycznych ruchów i nurtów, służą jako środki współpracy międzykulturowej i międzynarodowego dialogu. Wspierając twórczość indywidualną i zbiorową przyczyniają się do kulturalnego rozwoju danego regionu, państwa i całej Europy. Zrealizowane programy przyczyniły się do wzbogacenia doświadczeń europejskich w obszarze kultury, a także udoskonalania i tworzenia nowych programów w myśl pogłębienia idei „jedności w różnorodności”. Uczestnictwo Polski we wspólnotowych programach kulturalnych jest szansą na rozwój działań kulturalnych, zarówno w kraju, jak i na promocję kultury w innych państwach europejskich. Celem niniejszego opracowania jest analiza zagadnień związanych z genezą i podstawami prawnymi polityki kulturalnej Unii Europejskiej. Autor omawia także kwestie związane z udziałem Polski w polityce kulturalnej UE.

2. Geneza polityki kulturalnej Unii Europejskiej.

Polityka kulturalna w procesie integracji europejskiej odgrywa rolę tworzywa jednoczącego wspólnotę i jednocześnie podkreślającego unikatowość tożsamości narodowej. Kraje członkowskie, od początku istnienia unii, dążą do utworzenia koherentnej płaszczyzny ekonomicznej i politycznej. Aż do początku lat 90. XX w. obszar kultury był bagatelizowany i często pomijany we wszelkich traktatach i rozporządzeniach legislacyjnych. Wewnętrzny kontrast podejmowanych działań łączy się nie tylko z niedocenianiem roli kultury w umacnianiu więzi wspólnotowych, ale też z trudnością ustalenia racjonalnych proporcji między jej aspektem lokalnym i globalnym. Zróżnicowanie

administracyjne i językowe państw członkowskich oraz odrębny zasób dóbr kulturowych wymaga szerszej refleksji nad budową poczucia przynależności do wspólnoty przy jednoczesnym pielęgnowaniu narodowych ideałów. Polityka kulturalna nie stanowiła działania priorytetowego w początkowych etapach tworzenia się Wspólnoty Europejskiej. Z czasem zauważono jednak jej ogromne znaczenie w procesie integracyjnym państw członkowskich.

Do momentu podpisania Traktatu o Unii Europejskiej nie było podstaw prawnych do podejmowania działań w dziedzinie kultury i pozostawała ona w wyłącznych kompetencjach państw członkowskich. Utworzona w 1951 roku Europejska Wspólnota Węgla i Stali oraz, na mocy Traktatów Rzymskich, Europejska Wspólnota Gospodarcza i EURATOM w żadnym z zapisów w traktatach nie regulowały kwestii związanych z kulturą. Jedynie art. 36 Traktatu Rzymskiego wprowadził ograniczenia swobodnego przepływu w stosunku do majątku narodowego, posiadającego wartość artystyczną lub archeologiczną.

Sięgając do genezy polityki kulturalnej Unii Europejskiej należy wspomnieć o Kongresie Europejskim, który odbył się w Hadze w dniach 7-10 maja 1948 roku. Obradom kongresu przewodniczył Winston Churchill. W kongresie brali udział politycy, ludzie kultury, działacze ruchów proeuropejskich. W efekcie obrad Kongresu powstał Ruch Europejski, utworzono Radę Europy i Europejskie Centrum Kultury, na czele z Denisem de Rougemont oraz przyjęto rezolucję kulturalną, która podkreśliła wspólne dziedzictwo europejskiej cywilizacji oraz potrzebę wspólnych dążeń do zagwarantowania praw człowieka. Stwierdzono również potrzebę rozwijania świadomości europejskiej oraz szerokiego eksponowania zdobyczy kultury kontynentu. Położono wówczas nacisk na konieczność sprzyjania przepływowi idei informacji, publikacji i dzieł sztuki. Z inicjatywy Europejskiego Centrum Kultury powołano do życia z dniem 16 grudnia 1954 roku organizację non profit – Europejską Fundację Kultury, której przyświecały dwa zasadnicze cele, tj. promocja europejskiej współpracy kulturalnej na polu międzynarodowym w zakresie edukacji, rozrywki, problemów socjalnych sztuki i mediów oraz promocja europejskiej współpracy kulturalnej poprzez granty, programy i projekty².

Pierwszym formalnym dokumentem nadającym kulturze wartość był Statut Rady Europy, która została powołana do życia w dniu 5 maja 1949 roku, kiedy to rządy Królestwa Belgii, Danii, Republiki Francuskiej, Irlandii, Republiki Włoch, Księstwa Luksemburg, Królestwa Holandii, Norwegii, Szwecji oraz Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii potwierdziły swoje głębokie przeko-

² Tamże, s. 10.

nanie do duchowych i moralnych wartości stanowiących wspólne dziedzictwo ich narodów i źródło zasad wolności osobistej, swobód politycznych i praworządności. Artykuł 1 Statutu wskazuje cel Rady Europy, którym jest osiągnięcie jedności między jej członkami, aby chronić i wcielać w życie ideały i zasady stanowiące jej wspólne dziedzictwo³.

Działalność Rady Europy skupiała się głównie na rozwijaniu tożsamości europejskiej i ochronie praw jednostki oraz rozwijaniu międzynarodowej współpracy. To właśnie dzięki jej staraniom została podpisana w 1954 roku Europejska Konwencja Kulturalna, która określała podstawy działania i współpracy państw członkowskich w dziedzinie kultury. Od 1985 roku funkcjonuje Konwencja o Ochronie Architektonicznego Dziedzictwa Kulturowego Europy. Rada Europy wspierała także produkcję kinematograficzną i telewizyjną. Na jej forum powstała Konwencja o Telewizji Ponadgranicznej, podpisana w Strasburgu dnia 5 maja 1989 roku, która zapewnia ogólne normy prawne w zakresie przepływu przez granicę usług w dziedzinie programów telewizyjnych⁴. Mimo, iż to właśnie Rada Europy jako pierwsza zainteresowała się kwestiami kultury, to jednak to Unia Europejska podejmuje konkretne kroki w tej dziedzinie i wyznacza zasady europejskiej polityki kulturalnej. Działania obu tych organizacji, pomimo tego, iż dotyczą tej samej kwestii, nie są działaniami wspólnymi, a raczej komplementarnymi.

Pierwszą podstawą prawną polityki kulturalnej stał się artykuł 128 Traktatu o Unii Europejskiej z 1992 roku, który wprowadził nowy rozdział dotyczący zagadnień kultury. Zapisano w nim, iż: „Wspólnota powinna przyczyniać się do rozwoju kultur państw członkowskich przy zachowaniu ich narodowych i regionalnych różnorodności, jak również przy równoczesnym zaznaczeniu wspólnego dziedzictwa kulturowego”⁵. Jako jeden z celów UE traktat wyznaczył „przyczynianie się do wysokiego poziomu oświaty i szkolenia oraz do rozkwitu kultur państw członkowskich”. Zezwolił na udzielanie pomocy w promocji kultury i konserwacji dziedzictwa pod warunkiem, że pomoc ta nie wpływa na handel czy konkurencyjność i nie jest sprzeczna z dobrem ogółu, dzięki temu kultura zajęła oficjalne miejsce w myśli europejskiej. Główną zasadą polityki kulturalnej Unii Europejskiej jest ochrona różnorodności kultur narodowych i ich bogactwa oraz troska o wzajemne ich poznanie i rozwój. Unia realizuje zadanie budowania i utrwalania wspólnej świadomości i tożsamości poprzez

³ Statut Rady Europy, [w:] *Dokumenty europejskie*, Tom II, pod red. A. Przyborowska-Klimczak i E. Skrzydło-Tefelska, Lublin 1999, s. 67.

⁴ *Unia Europejska. Informator o polityce kulturalnej*, Warszawa 1998, s. 10.

⁵ *Traktat z Maastricht*, [w:] *Dokumenty europejskie*, Tom I, red. A. Przyborowska-Klimczak, E. Skrzydło-Tefelska, Lublin 1996, s. 20.

programy wspierające ochronę poszczególnych narodów, wymianę twórców kultury i wspieranie imprez o charakterze kulturowym.

Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, z uwzględnieniem zmian wprowadzonych postanowieniami Traktatu Amsterdamskiego z dnia 2 października 1997 r., zastąpił rozdział IX rozdziałem XII. Artykuł 151 tego Traktatu wskazuje, iż celem Wspólnoty jest zachęcanie do współpracy pomiędzy państwami członkowskimi oraz wspieranie i uzupełnianie działań w następujących dziedzinach:

- podnoszenie poziomu wiedzy i szerzenie kultury oraz historii narodów europejskich,
- zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim,
- niekomercyjna wymiana kulturalna,
- twórczość artystyczna i literacka oraz audiowizualna.

Zgodnie z punktem 4. Traktatu, Wspólnota uwzględnia aspekty kulturowe w swoich działaniach podejmowanych na mocy innych przepisów, w celu poszanowania i popierania różnorodności kultur wchodzących w jej skład⁶. Działania Unii Europejskiej w sektorze kultury stanowią uzupełnienie polityki kulturalnej państw członkowskich w różnych dziedzinach. Należą tu m.in. ochrona europejskiego dziedzictwa kulturowego, współpraca z instytucjami kulturalnymi różnych państw czy też mobilność twórców kultury i zbiorów dzieł sztuki. Sektora kultury dotyczą także postanowienia traktatu WE, nieobejmujące bezpośrednio kultury.

Zdefiniowany w Jednolitym Akcie Europejskim (z 1986 r.) Jednolity Rynek Europejski przewidywał swobodny przepływ osób, usług, towarów i kapitału. W odniesieniu do kultury oznaczało to swobodny przepływ towarów, czyli dzieł sztuki, książek, nośników muzyki, filmów, programów telewizyjnych i radiowych, swobodny przepływ osób, czyli artystów, dziennikarzy, literatów, filmowców, swobodny przepływ usług np. wydawniczych produkcję i dystrybucję dóbr kultury, działalność wystawienniczą oraz kapitał⁷.

Do czasu podpisania Traktatu z Maastricht Wspólnota Europejska mogła podejmować inicjatywy kulturalne tylko na podstawie decyzji Rady Ministrów. Artykuł 128 Traktatu udzielił Komisji Europejskiej legitymacji do samodziel-

⁶ *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską w wersji Traktatu Amsterdamskiego*, [w:] *Dokumenty europejskie*, Tom III, red. A. Przyborowska-Klimczak, E. Skrzydło-Tefelska, Lublin 1999, s. 225.

⁷ eur-lex.europa.eu/pl/treaties/dat/11986U/word/11986U.doc

nej realizacji programów wspólnotowych. Zadaniem Unii jest też troska o to, aby były zagwarantowane odpowiednie przesłanki dla zdolności konkurencyjnej przemysłu kulturowego Wspólnoty, o korzystne otoczenie dla rozwoju tego przemysłu i łatwiejszy sposób finansowania. Przemysł ten bez względu na to czy chodzi o film, media audiowizualne, wydawnictwa, czy muzykę jest ważnym źródłem zatrudnienia. Blisko 7 milionów Europejczyków pracuje w sektorze kultury, to oni są nosicielami tożsamości europejskiej. Działania kulturowe Unii Europejskiej tworzone są w kierunku wzrostu konkurencyjności gospodarki, zmniejszenia bezrobocia, rozwoju regionalnego, promowania interesów politycznych państwa. Unia podejmuje działania również w takich sferach jak kształcenie i młodzież, wymiana kulturalna, wspieranie kulturowej i językowej różnorodności oraz wymienia następujące dziedziny kultury: architektura, sztuka, taniec, muzyka., fotografika i teatr. Artykuł 126 Traktatu z Maastricht określił również jako jeden z celów UE „przyczynianie się do wysokiego poziomu oświaty i szkolenia oraz do rozkwitu kultur państw członkowskich”⁸.

Artykuł 151 traktatu z Nicei stanowił podstawę do podjęcia działań mających na celu propagowanie, wspieranie i, jeśli to konieczne, uzupełnianie działań państw członkowskich, w poszanowaniu różnorodności narodowej i regionalnej, i podkreślał równocześnie znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego. Podstawę działań Wspólnoty w dziedzinie kultury stanowi zasada pomocniczości – działania te mają charakter uzupełniający. Wszelka harmonizacja przepisów ustawowych i wykonawczych państw członkowskich jest wyłączona z zakresu art. 151. Środki podejmowane są wspólnie przez Radę i Parlament Europejski w procedurze współdecyzji. W Radzie wymagana jest jak dotąd jednomyślność.

Zgodnie z art. 151 możliwe jest wspieranie i uzupełnianie działań państw członkowskich w następujących obszarach: pogłębianie znajomości oraz upowszechnianie kultury i historii narodów europejskich, zachowanie i ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, wymiana kulturalna o charakterze niekomercyjnym oraz twórczość artystyczna i literacka, w tym sektor audiowizualny. Artykuł przewiduje ponadto, że podejmując działania w oparciu o inne postanowienia Traktatu, Wspólnota ma obowiązek uwzględnienia aspektów kulturowych w tych działaniach. Należy też wspierać współpracę z krajami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi aktywnymi w dziedzinie kultury, zwłaszcza z Radą Europy.

Z kolei artykuł 13 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej brzmi: „Sztuka i badania naukowe są wolne od ograniczeń”. Artykuł 22 stanowi, iż „Unia

⁸ www.eur-lex.europa.eu/pl/treaties/index.htm

szanuje różnorodność kulturową, religijną i językową”⁹. Również Traktat lizboński potwierdza znaczenie kultury. W preambule Traktatu o Unii Europejskiej zawarto zapis podkreślający znaczenie kultury: „(...) inspirowani kulturowym, religijnym i humanistycznym dziedzictwem Europy (...)”. Zgodnie z art. 3 Traktatu Unia „szanuje swoją bogatą różnorodność kulturową i językową oraz czuwa nad ochroną i rozwojem dziedzictwa kulturowego Europy”¹⁰. Kompetencje Unii w dziedzinie kultury sformułowano następująco: „Unia ma kompetencje do prowadzenia działań mających na celu wspieranie, koordynowanie lub uzupełnianie działań państw członkowskich” (art. 6 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej). Istotną nowością jest fakt, że decyzje w Radzie podejmowane są nie, jak dotychczas, jednogłośnie, ale kwalifikowaną większością głosów (art. 151 ust. 5 TFUE). Ponadto należy podkreślić, że z chwilą wejścia w życie Traktatu mocy prawnej nabiera Karta praw podstawowych (art. 6 TUE).

W maju 2007 roku przyjęcie przez Komisję Europejską komunikatu dotyczącego Europejskiej agendy kultury w dobie globalizacji, otworzyło nowy rozdział we współpracy na szczeblu europejskim w odniesieniu do polityki w zakresie kultury¹¹. Po raz pierwszy wezwano wszystkich partnerów – instytucje europejskie, państwa członkowskie i społeczeństwo obywatelskie świata kultury – do połączenia wysiłków w celu osiągnięcia wyraźnie określonych wspólnych celów zatwierdzonych przez Radę, tj.:

- propagowania różnorodności kulturowej i dialogu międzykulturowego;
- propagowania kultury jako katalizatora twórczości;
- propagowania kultury jako istotnego elementu stosunków międzynarodowych UE.

W celu wspierania współpracy w agendzie wprowadzono również metody pracy, które są nowością w dziedzinie kultury. Komisja proponuje stosowanie otwartej metody koordynacji we współpracy między instytucjami Unii a państwami członkowskimi przy wyznaczaniu wspólnych celów i wdrażaniu ich w różnych dziedzinach polityki krajowej. Inną propozycją jest wzmocnienie pozycji sektora kultury w działalności Unii Europejskiej w ramach forum kultury.

Komunikat Komisji jest nowym i ważnym dokumentem strategicznym dotyczącym współpracy na szczeblu europejskim. Na posiedzeniu w dniu 16 listopada 2007 r. Rada Ministrów Kultury z zadowoleniem przyjęła zarówno przedstawione cele, jak i metody oraz określiła pięć priorytetowych obszarów

⁹ www.eur-lex.europa.eu/pl/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303PL.01000101.htm

¹⁰ Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 2010/C83/02, www.eurlex.europa.eu/pl/treaties/index.htm

¹¹ www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0242:FIN:EN:PDF

działania na lata 2008–2010, wśród nich takie zadania jak poprawa sytuacji twórców kultury, gromadzenie danych statystycznych i innych w celu podniesienia poziomu porównywalności w sektorze kultury oraz wspieranie potencjału gałęzi przemysłu produkującego dla celów i na potrzeby kultury. Po upływie trzech lat dokonana zostanie analiza postępów we współpracy w kontekście wyznaczonych celów. W planie prac w dziedzinie kultury na lata 2008–2010 (2008/C 143/06) Rada wyszczególniła konkretne działania do przeprowadzenia w najbliższych latach w państwach członkowskich, grupach roboczych i w Komisji.

W kwietniu 2008 roku Parlament przyjmuje cele nowej „Europejskiej agendy kultury w dobie globalizacji”. W rezolucji w tej sprawie (P6-TA(2008)0124) wskazuje jednak, że wprawdzie sektor kultury odgrywa ważną rolę w realizacji celów strategii lizbońskiej, ale nie wolno zapominać o wartości kultury. Ponadto posłowie wzywają Komisję do dalszych działań, m.in. opracowania specjalnych programów dla ochrony europejskiego dziedzictwa kulturowego oraz odpowiednich środków w celu ochrony i egzekwowania praw autorskich twórców, zwłaszcza w środowisku mediów cyfrowych¹².

Przed wejściem w życie traktatu z Maastricht Wspólnota zapewniała niewielką część finansowania działalności kulturalnej poprzez Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i poprzez inicjatywy doraźne. Działania koncentrowały się na środkach z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, stypendiów dla artystów, pomocy na rzecz tłumaczeń literackich oraz wspierania wydarzeń artystycznych.

3. Programy wspólnotowe.

Uczestnictwo Polski w programach kulturalnych Unii Europejskiej opierało się do 1986 roku się na zasadzie „państwa trzeciego”, co nie pociągało konieczności uiszczania przez Polskę żadnych świadczeń. Z chwilą podpisania w 1996 roku Protokołu Dodatkowego do obowiązującego Układu Europejskiego, ustanawiającego stowarzyszenie Polski z UE, Polska uzyskała możliwość dostępu do programów wspólnotowych na podobnych zasadach jak pozostałe kraje członkowskie. Pierwszym programem, w którym Polska uczestniczyła był program ochrony dziedzictwa architektonicznego¹³.

Wraz z wprowadzeniem podstaw prawnych w traktacie z Maastricht, działania UE w dziedzinie kultury zostały usystematyzowane. W celu zarządzania

polityką kulturalną UE przyjęła odpowiednie instrumenty prawne, wdrożyła mechanizmy decyzyjne i opracowała reguły, według których odbywa się finansowanie tej polityki. Współpraca kulturalna pomiędzy państwami europejskimi wspierana jest głównie przez programy kulturalne. W ciągu minionych lat europejskie wsparcie współpracy kulturalnej przyjmowało różne formy. Podjęte przez Komisję Europejską pierwsze środki w latach 1996-1999 zostały podzielone w ramach trzech programów sektorowych: Kaleidoscope, Raphael, Ariane. Pomiędzy 1990-2000 Unia wsparła więcej niż 12 tys. kulturalnych przedsięwzięć w ramach 2500 projektów kulturalnych¹⁴.

Program RAPHAEL miał na celu wspieranie dziedzictwa kulturalnego np. przez finansowanie prac związanych z renowacją europejskich pomników i obiektów o szczególnym znaczeniu historycznym, wspomaganie imprez kulturalnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturalnego i przydzielanie subwencji na szkolenie w zakresie konserwacji i renowacji. Program ten został zatwierdzony w 1997 roku i przeznaczono na niego z unijnych funduszy 30 mln euro na okres trzech lat¹⁵.

Program KALEIDOSCOPE dotyczył realizacji projektów artystycznych o wymiarze europejskim poprzez finansowe wsparcie wszystkich rodzajów sztuk od spektakli, poprzez sztuki plastyczne, muzykę, aż po multimedia. Miał rozwijać współpracę transgraniczną i tzw. „wartość dodaną” w dziedzinie kultury w UE. Program dostępny był dla projektów, w których brały udział co najmniej trzy państwa członkowskie. Państwa kandydujące mogły do nich dołączyć w roli czwartego partnera. Wśród akcji objętych programem Kaleidoscope znalazły się: Europejskie Miasto Kultury, Młodzieżowa Orkiestra Unii Europejskiej i Orkiestra Barokowa. W roku 1996 program sponsorował 3 tys. imprez artystycznych, pokazów i wystaw w całej Europie, 75 projektów kulturalnych i 11 europejskich festiwali teatralnych i muzycznych. Ostatecznie Program Kaleidoscope funkcjonował w latach 1996-1999, z całkowitym budżetem 26,5 mln euro i pozwolił na realizację 518 projektów¹⁶.

Program ARIANE zajmował się promocją książek i czytelnictwa. Stanowił finansowe wsparcie przekładów książek, szczególnie z języków mniejszości narodowych (np. język Basków, język korsykański, bretoński, kataloński) na języki państw członkowskich i odwrotnie oraz rozpowszechnianie współczesnych dzieł poświęconych kulturze europejskiej. Otrzymał dotację w wysokości 7 mln ECU na lata 1997-98. Wspierał tłumaczenia współczesnej literatury i projekty

¹² www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:247E:0032:0041:PL:PDF

¹³ www.ism.uni.wroc.pl/publikacje/teksty/polityka_kulturalna_unii_europejskiej.pdf

¹⁴ www.ec.europa.eu/dgs/education_culture/evalreports/culture/2003/old_culture_xp/cultureoldxpCOM_en.pdf

¹⁵ Dane zaczerpnięte z prezentacji dostępnej na www.naszaunia.pl

¹⁶ K. Waluch, *Polityka kulturalna Unii Europejskiej*, Płock 2001, s. 23-25.

dotyczące współpracy w zakresie promocji książek i czytelnictwa w Europie. Przyznawał stypendia i pokrywał koszty podróży na kursy dla tłumaczy literatury pięknej. W ramach tego programu przyznawano europejskie nagrody literackie i nagrody Aristeion dla tłumaczy. W roku 1996 program ARIANE sponsorował tłumaczenie 95 utworów literackich i sztuk teatralnych¹⁷.

W tym samym czasie, kiedy to realizowane były trzy wyżej wymienione programy, na forum Wspólnoty podjęto rozmowy dotyczące przyszłości działań na rzecz kultury w Europie. Efektem końcowym była decyzja 508/2000/EC Parlamentu Europejskiego i Rady po konsultacji z Komitetem Regionów, z dnia 14 lutego 2000 r., na mocy której przyjęto jednolity instrument finansowania i programowania współpracy kulturalnej, zwany programem KULTURA 2000¹⁸.

Program KULTURA 2000 zastąpił trzy wcześniej realizowane programy współpracy kulturalnej i miał służyć wspieraniu inicjatyw artystycznych i kulturalnych uwzględniających wymiar europejski. Został ustanowiony decyzją Rady i Parlamentu Europejskiego z dnia 14 lutego 2000 roku na okres 5 lat – począwszy od 1 stycznia 2000 r. do 31 grudnia 2004 r. Budżet całkowity programu wynosił 167 mln euro. W programie uczestniczyć mogły państwa członkowskie¹⁹, państwa kandydujące²⁰ i kraje EFTA²¹.

Od momentu powołania do życia programu KULTURA 2000, co roku Wspólnota udzielała wsparcia jednorocznym lub wieloletnim wydarzeniom i projektom kulturalnym, organizowanym na podstawie porozumień o partnerstwie lub współpracy wielostronnej w ramach sieci kulturalnych. Cele programu to:

- promocja dialogu kulturowego oraz wzajemnego poznawania kultury i historii narodów Europy;
- promocja twórczości, ponadnarodowe propagowanie kultury i mobilności artystów, twórców innych podmiotów związanych z kulturą oraz ich dzieł, przy szczególnej opiece nad osobami młodymi, pochodzącymi ze środowisk najbiedniejszych i różnorodnych kulturowo;
- wspieranie różnorodności kulturowej oraz rozwój nowych form ekspresji kulturowej;
- wspieranie wspólnego dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim;

¹⁷ Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady z 6 października 1997 r. (nr 2085/97/EC).

¹⁸ Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiająca Program Kultura 2000 z 14 lutego 2000 r. (508/2000/WE).

¹⁹ Austria, Belgia, Dania, Holandia, Francja, Niemcy, Hiszpania, Portugalia, Grecja, Szwecja, Finlandia, Wielka Brytania, Luxemburg, Włochy, Czechy, Estonia, Węgry, Litwa, Łotwa, Słowacja, Słowenia, Cypr, Malta, Polska.

²⁰ Bułgaria, Rumunia

²¹ Islandia, Lichtenstein, Norwegia

- promocja dialogu międzykulturowego oraz wzajemnej wymiany między kulturami europejskimi i pozaeuropejskimi;
- uwzględnienie roli kultury w rozwoju społeczno-ekonomicznym; otwarcie na kultury spoza Europy,
- wspieranie wspólnego dziedzictwa narodowego o znaczeniu europejskim,
- wykorzystanie nowych technologii społeczeństwa informacyjnego dla potrzeb promocji i upowszechniania kultury,
- uznanie kultury, jako czynnika ekonomicznego oraz integracji społecznej i obywatelskiej²².

W ramach programu realizowane są cztery rodzaje projektów:

- 1) Projekty długoterminowe – wieloletnie (do 3 lat) realizowane w oparciu o umowy o współpracy zawierane pomiędzy partnerami projektu.
- 2) Projekty krótkoterminowe – jednoroczne.
- 3) Projekty współpracy kulturalnej – realizowane w państwach trzecich nie uczestniczących w programie.
- 4) Projekty z dziedziny książki, czytelnictwa i tłumaczeń²³.

Określone w programie KULTURA 2000 cele, miały być zrealizowane poprzez:

- specjalne działania innowacyjne i eksperymentalne, służące rozwijaniu nowych form ekspresji w ramach literatury, sztuk scenicznych, performance, fotografii, architektury, muzyki, czytelnictwa (na wsparcie tego typu działań przeznaczano 45% ogólnych środków w skali rocznej),
- zintegrowane działania wsparte wieloletnimi porozumieniami o współpracy kulturalnej – umowy w formie sieci kulturalnych promujące koprodukcję filmową, swobodny przepływ dzieł artystycznych i artystów, służące podkreślaniu różnorodności kulturalnej, wielojęzyczności kształtowania świadomości wspólnej historii i wspólnych korzeni (na wsparcie przeznaczano 35% środków w skali rocznej),

²² <http://www.mk.gov.pl/pkk>

²³ Europa. Szansa dla Kultury. Programy wspólnotowe jednym z europejskich źródeł finansowania projektów ze sfery kultury, Punkt Kontaktowy ds. Kultury, Warszawa 2000, s. 9.

- imprezy kulturalne o zasięgu europejskim i międzynarodowym, mające na celu nawiązywanie lub kontynuowanie dialogu w dziedzinie kultury.²⁴

W każdym roku realizacji programu Komisja Europejska określa dodatkowe priorytety tematyczne. Przykładowo w 2003 r. preferencje dotyczyły sztuk performatywnych – teatru, tańca, muzyki, sztuk lirycznych, teatru ulicznego, cyrku. W 2004 r. preferencje skierowane były na dziedzictwo ruchome i nieruchome, materialne i niematerialne, archiwa historyczne, biblioteki, dziedzictwo archeologiczne, a także krajobrazy kulturowe²⁵.

Budżet projektów w ramach Programu KULTURA 2000 może być dofinansowany w przez środki wspólnotowe w wysokości do 60% całkowitych kosztów, jednak nie mniej niż 50 tys. i nie więcej niż 300 tys. euro. Program skierowany jest do wszystkich instytucji działających w dziedzinie kultury. Do programu Kultura 2000 Polska przystąpiła w październiku 2001 roku. Ponad 300 polskich organizacji kulturalnych wzięło udział w 200 projektach, a w 37 z nich pełniło rolę lidera. Wśród przykładowych projektów 7 można wymienić tu projekt „Festiwal Szekspirowski” realizowany przez Fundację Gedanense, projekt EMILE współtworzony przez Archiwum Państwowe Miasta Stołecznego Warszawy albo „Dziedzictwo. Pamięć. Społeczność lokalna” realizowany przez Małopolski Instytut Kultury. Zgodnie z decyzją Komisji Europejskiej we wszystkich państwach, biorących udział w programie powstawały, począwszy od roku 1998 tzw. Cultural Contact Points – punkty doradczo-informacyjne. W Polsce utworzono Punkt Kontaktowy do Spraw Kultury, który pełni funkcje koordynatora programu w naszym kraju. Jest on zlokalizowany w Departamencie Współpracy Międzynarodowej i Integracji Europejskiej Ministerstwa Kultury (ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa)²⁶.

Parlament Europejski i Rada zgodnie z Decyzją z dnia 31 marca 2004 r., mając na uwadze Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, głównie art.151 oraz zapewnienie ciągłości działań Wspólnoty w zakresie kultury, ustalili, iż program KULTURA 2000 powinien być przedłużony o kolejne 2 lata, tj. do 31.12.2006 roku. Jednocześnie kwotę 167 mln z art. 3.1 zastąpiono kwotą 236,5 mln²⁷.

Z uwagi na wielki sukces programu „Kultura 2000” Komisja przedłożyła w 2004 r. wniosek w sprawie ustanowienia nowego programu „Kultura

²⁴ www.cie.gov.pl/

²⁵ www.ism.uni.wroc.pl/publikacje/teksty/polityka_kulturalna_unii_europejskiej.pdf

²⁶ www.program-kultura.eu/

²⁷ www.cie.gov.pl/HLP/files.nsf/a50f2d318bc65d9dc1256e7a003922ed/bdff0a4aef8b1991c1256e8a0046e939?OpenDocument

2007” na lata 2007–2013 (COM(2004) 469). W lipcu 2004 roku powstał projekt uchwały Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Programu KULTURA 2007, obejmującego swymi ramami lata 2007-2013. Budżet programu opiewać miał na kwotę 408 mln euro. Projekt ten był uwieńczeniem długotrwałych dyskusji, licznych raportów, dotyczących pierwszej edycji programu KULTURA 2000 i wielu rozważań dotyczących, jakże ważnych dla współczesnej zintegrowanej Europy, kwestii kulturowych. Wskazano pewne słabości poprzedniej edycji programu, w tym przede wszystkim zbyt rozproszenie aktywności Unii w zakresie kultury, zbyt dużo różnorodnych celów przy jednocześnie zbyt ograniczonych środkach finansowych. Cele programu obejmują promowanie ponadnarodowej mobilności twórców kultury, wspieranie upowszechniania dzieł i wyrobów artystycznych i kulturalnych, jak również propagowanie dialogu międzykulturowego. Priorytety ustanowione w Programie to: wspieranie ponadnarodowej mobilności osób pracujących w sektorze kultury, wspieranie ponadnarodowego obiegu dzieł oraz wyrobów artystycznych i kulturalnych, promowanie dialogu między kulturami²⁸.

W ramach Programu realizowane są projekty o bardzo zróżnicowanej tematyce. Wiele z nich poświęconych jest kulturze postrzeganej z perspektywy potrzeb społecznych i ekonomicznych. Są to takie przedsięwzięcia jak: promocja języków obcych, promowanie niepełnosprawnych artystów, Europejska Stolica Kulturalna. Tworzone są sieci kulturalne, dzięki którym można przezwyciężać izolację twórczą wśród twórców kultury. Dotyczą one takich działań, jak: teatr, muzyka i opera, sztuki wizualne i multi-media, książki i czytelnictwo, muzealnictwo oraz administracja i zarządzanie polityką kulturalną. Na podkreślenie zasługują szczególnie te przedsięwzięcia i inicjatywy, które są pomostem, łączącym kulturę *sensu stricte* oraz świat ekonomii, rządzący się prawami wolnego rynku i konkurencji. UE kładzie szczególny nacisk na tę płaszczyznę polityki kulturalnej. Kultura to nie tylko ważny wymiar naszego życia, ale także jeden z działów gospodarki wymagający sprawnego planowania i podejmowania trafnych decyzji.

Innym ważnym elementem aktywności kulturalnej wspólnoty są akcje kulturalne. Do najważniejszych zaliczyć należy Europejskie Miasto Kultury oraz Europejski Miesiąc Kultury. Decyzja o corocznym wyznaczaniu miasta, które będzie pełniło funkcję Kulturalnej Stolicy Europy została podjęta na spotkaniu ministrów kultury państw członkowskich w 1983 roku. Projekt ten, zainicjowany przez Melinę Mercouri, polega na przyznawaniu wybranemu miastu tytułu

²⁸ www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2004/com2004_0469en01.pdf

Europejskiego Miasta Kultury, z czym wiąże się udzielanie pomocy finansowej na organizację w nim prestiżowych imprez kulturalnych. Program obejmuje różne imprezy kulturalne i trwa od 7 do 12 miesięcy. Źródła finansowania tego projektu to budżety narodowe i lokalne oraz dofinansowanie ze strony Komisji Europejskiej i sponsorów komercyjnych. Tytułu Europejskiego Miasta Kultury dostąpiły już następujące miasta: Ateny w 1985 r., Florencja w 1986 r., Amsterdam w 1988 r., Berlin Zachodni w 1988 r., Paryż w 1989 r., Glasgow w 1990 r., Dublin w 1991 r., Madryt 1994 r., Luksemburg w 1995 r., Kopenhaga w 1996 r., Saloniki w 1997 r., Sztokholm w 1998 r., Weimar w 1999 r., Awinion, Bergen, Bolonia, Bruksela, Helsinki, Kraków, Praga, Reykjavik, Santiago de Compostela w 2000 r., Porto, Rotterdam w 2001 r., Burgia, Salamanca w 2002 r., Graz w 2003 r., Genua i Lille w 2004 r. Cork w 2005, Patras w 2006, Luksenburg i Sybin 2007 r., Liverpool i Stavanger w 2008 r., Wilno i Linz w 2009., Essen, Pecz i Stambuł w 2010, Turku i Tallin w 2011 r. W dniu 21 czerwca 2011 roku do tytułu Europejskiej Stolicy Kultury spośród polskich kandydatów nominowany został Wrocław²⁹.

Europejskie Miasta Kultury na lata 2013-2019 to:

- 2013: Marsylia (Francja), Koszyce (Słowacja)
- 2014: Umea (Szwecja), Ryga (Łotwa)
- 2015: Mons (Belgia), Pilzno (Republika Czeska)
- 2016: San Sebastian (Hiszpania), Wrocław (Polska)
- 2017: Dania, Cypr (decyzja w 2012 r.)
- 2018: Holandia, Malta (decyzja w 2013 r.)
- 2019: Włochy, Bułgaria (decyzja w 2014 r.)³⁰

W 1999 r. postanowiono rozszerzyć program Europejskiego Miasta Kultury – z projektu międzyrządowego stał się on jedną z inicjatyw prowadzonych przez instytucje Wspólnoty Europejskiej i jako Europejska Stolica Kultury funkcjonuje od 2005 r.³¹ Wniosek aplikacyjny danego państwa z kandydaturą miasta lub miast musi zostać przedstawiony Parlamentowi, Komisji i Komitetowi Regionów na 4 lata przed zaplanowaną w tym kraju akcją. Musi zawierać

²⁹ www.mkidn.gov.pl/pages/europejska-stolica-kultury-2016/dokumenty-i-linki/europejskie-stolice-miasta-kultury-ndash-strony-www.php

³⁰ Decyzja 1622/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 24 października 2006 r. ustanawiająca działanie Wspólnoty na rzecz obchodów Europejskiej Stolicy Kultury w latach 2007- 2019, Dz. U. L 304, 3.11.2006.

³¹ Decyzji 1419/1999/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 25 maja 1999 ustanawiającej działanie Wspólnoty na rzecz obchodów Europejskiej Stolicy Kultury w latach 2005-2019, Dz. U. L 166, 1.07.1999.

projekt kulturalny o wymiarze europejskim i propozycje, w jakie sposób miasto – kandydat osiągnie ogólne cele kulturalne³².

Zwiększenie roli i znaczenia tego programu wynikało przede wszystkim z jego pozytywnych rezultatów. Pozwalały one mieć nadzieję, że wzmocni on nie tylko promocję kultury danych miast, ale również przełoży się na konkretne i długofalowe zmiany w strategii rozwoju kultury. Program ten przyczynia się znacząco do promocji danego miasta za granicą oraz propagowania kultury narodowej. Spotyka się z dużym zainteresowaniem mediów, wywiera korzystny wpływ na rozwój kultury i turystyki w poszczególnych miastach, a ich mieszkańcy przyjmują nominacje z entuzjazmem. Zysk, jaki odnotowują miasta piastujące godność Europejskiej Stolicy Kultury, przejawia się zarówno w innowacjach architektonicznych, w rozwoju infrastruktury kulturalnej, jak również w wpływach z turystyki³³.

Kolejną akcją kulturalną UE, cieszącą się szczególnie dużym zainteresowaniem wśród państw przygotowujących się do członkostwa, był Europejski Miesiąc Kultury wprowadzony decyzją ministrów kultury w 1990 roku. Wśród miast organizujących Europejski Miesiąc Kultury znalazły się: Kraków w 1992 r., Graz w 1993 r., Budapeszt w 1994 r., Nikozja w 1995 r., St. Petersburg w 1996 r., Lubljana w 1997 r., Linz, Lavaletta w 1998 r., Plovdiv w 1999 r., Bazylea i Ryga w 2001³⁴.

Unia Europejska coraz bardziej zauważa wartość kultury. Świadczy o tym wielopłaszczyznowość podejmowanych akcji. Jest świadoma roli kultury i uwzględnia jej znaczenie w procesach integracyjnych, wyraża również przekonanie o komplementarności kultury z innymi dziedzinami UE. Z polityką kulturalną UE ściśle powiązane są: polityka oświatowa i polityka audiowizualna. Traktat Rzymski nie zawierał postanowień będących podstawą działań Wspólnoty w kwestiach edukacyjnych. Traktat z Maastricht natomiast wprowadził art. 3p, który wśród zadań Wspólnoty wymienia przyczynianie się do rozwoju oświaty i szkolenia zawodowego. Traktat Amsterdamski wprowadził do Preambuły zapis, podkreślający konieczność popierania możliwie najwyższego rozwoju poziomu wiedzy przez szeroki dostęp do oświaty. Artykuł 149 tegoż Traktatu stanowi, iż Wspólnota przyczynia się do rozwoju edukacji wysokiej jakości, zachęcając do współpracy między państwami członkowskimi. Działania Wspólnoty zmierzają do: rozwoju wymiaru europejskiego w edukacji, zwłaszcza przez nauczanie i upowszechnianie

³² D. Glondys, *Europejska stolica kultury. Miejsce kultury w Unii Europejskiej*, Kraków 2010, s. 90.

³³ www.europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1598&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en

³⁴ European Capitals of Culture, <http://europa.eu.int/comm/culture>

języków państw członkowskich, sprzyjania wymianie studentów i nauczycieli, w tym zachęcając do uznawania dyplomów akademickich. Jednym z instrumentów realizacji tego celu jest Program SOCRATES³⁵. Zadaniem Programu jest rozszerzenie współpracy europejskiej w dziedzinie edukacji obejmującej dzieci, młodzież i dorosłych. Program SOCRATES został przyjęty do realizacji przez Wspólnotę Europejską w okresie 1995-1999 (I faza programu) i w okresie 2000-2006 (II faza programu). Polska podobnie jak inne kraje stowarzyszone przystąpiła do programu na zasadach pilotażu w roku szkolnym i akademickim 1997/1998. Oficjalne przystąpienie Polski do programu miało miejsce w marcu 1998 r. SOCRATES II (2000-2006) dysponował budżetem 1850 mln euro, czyli ponad dwukrotnie wyższym niż w pierwszej fazie. Obecnie główny cel programu został rozszerzony i obejmuje obok kwestii współpracy w zakresie edukacji, także rozwijanie poczucia jedności Europy oraz wspomaganie umiejętności przystosowania się do nowych warunków społecznych i ekonomicznych³⁶.

Program wspiera następujące inicjatywy:

- tworzenie i promocja międzynarodowych projektów, współpracy i stowarzyszeń,
- promowanie europejskiego wymiaru w szkolnictwie wyższym,
- rozwój metod kształcenia oraz wsparcie dla tworzenia materiałów dydaktycznych,
- wymiana nauczycieli i uczniów,
- międzynarodowe kursy dla kadry nauczycielskiej,
- promocja uczenia się przez całe życie³⁷.

W strukturze programu w ramach poszczególnych komponentów przewidziane zostały możliwości współpracy na wszystkich poziomach i różnych obszarach działalności edukacyjnej. Program składa się z ośmiu komponentów:

- 1) szkolnictwo wyższe – ERASMUS – współpraca szkół wyższych – ma na celu promowanie powstania i funkcjonowania europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego;
- 2) szkolnictwo podstawowe i średnie – COMENIUS – promowanie eu-

³⁵ www.socrates.org.pl.

³⁶ www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/sprawy-miedzynarodowe/programy-europejskie/program-socrates-erasmus/

³⁷ www.socrates.org.pl

ropejskiego wymiaru w edukacji podstawowej i średniej, wspieranie współpracy między szkołami, placówkami kształcenia i doskonalenia zawodowego; projekty skierowane są zarówno do uczniów, jak również do nauczycieli; program udziela także wsparcia działaniom związanym z promowaniem nauczania języków obcych oraz wzrostem świadomości w zakresie zróżnicowania kulturowego Europy;

- 3) nauczanie języków europejskich – LINGUA – promocja nauczania języków obcych; realizuje jeden z podstawowych celów edukacyjnych UE, tj. powszechne posługiwanie się językami obcymi; projekty dotyczą promocji różnych metod nauczania języków obcych, podnoszenia jakości nauczania i uczenia się, w tym również propagowania idei uczenia się przez całe życie;
- 4) otwarte systemy nauki na odległość – MINERVA – wprowadzanie nowych środków i metod umożliwiających kształcenie otwarte i na odległość; obejmuje wsparcie dla europejskiej współpracy w zakresie otwartych systemów uczenia się na odległość oraz wsparcie dla rozwoju narzędzi i technik informatyczno-komunikacyjnych wykorzystywanych w tych systemach;
- 5) edukacja dorosłych – GRUNDTVIG – podnoszenie jakości kształcenia dorosłych; wspiera ważny cel edukacyjny UE, jakim jest uczenie się przez całe życie; w ramach programu wspiera się współpracę pomiędzy placówkami kształcącymi dorosłych, która dotyczy m.in. podnoszenia kwalifikacji kadry nauczycielskiej tych placówek;
- 6) wymiana informacji i doświadczeń dotyczących systemu edukacji i stosowanej polityki w tym zakresie – obejmujący pomoc w zakresie tworzenia europejskiego systemu informacji edukacyjnej opartego na trzech komponentach: EURYDICE – przygotowanie sieci wymiany w dziedzinie edukacji – system informacji o systemie edukacji krajów biorących udział w programie, ARION – wizyty studyjne dla osób odpowiedzialnych za kierowanie, ocenę i organizację systemu edukacji – wizyty robocze decydentów edukacji oraz NARIC – sieć informacyjna na temat porównywalności i uznawalności wykształcenia³⁸; funkcje krajowego koordynatora programu w Polsce pełni Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji (ul. Mokotowska 43, 00-551 Warszawa)³⁹.

³⁸ *Europa. Szansa dla Kultury. SOCRATES – dialog wielu kultur w edukacji europejskiej*, Punkt Kontaktowy ds. Kultury, Warszawa 2000, s. 53.

³⁹ www.frse.org.pl/

Obecnie głównym nośnikiem kultury są media, a związana z nimi polityka audiowizualna zawiera się w polityce kulturalnej. Środki przekazu traktowane są jako towar i podlegają regulacjom rynku wewnętrznego UE, natomiast kultura przekazywana przez nie towarem nie jest (podlega postanowieniom Traktatu z Maastricht). Można nawet stwierdzić, że polityka audiowizualna nieco wyrasta ponad politykę kulturalną, a to właśnie za sprawą licznych regulacji prawnych. Ingerencja Unii Europejskiej w kwestie audiowizualne nie jest ingerencją w politykę kulturalną poszczególnych państw członkowskich, ale regulacją dotyczącą swobodnego przepływu usług.

Program MEDIA PLUS należy do podstawowych instrumentów wspólnotowej polityki audiowizualnej. Jego pierwsza edycja została uruchomiona decyzją Rady Wspólnoty z dnia 21 grudnia 1990 roku. Podstawowym zadaniem programu jest wspieranie europejskiego przemysłu audiowizualnego, nie tylko poprzez system zwrotnych i bezzwrotnych pożyczek i grantów finansowych, ale przede wszystkim poprzez tworzenie warunków do działań koprodukcyjnych, wspólnych inicjatyw, wymiany intelektualnej i handlowej. Istotnym zadaniem programu jest również rozwój dystrybucji oraz promocja twórczości europejskiej.

Polska uczestniczy w programie od 2002 roku. W edycji programu na lata 2000-2005 jego budżet wynosił 400 mln euro. Celem programu jest zachęcenie do tworzenia, dystrybucji i rozpowszechniania europejskich dzieł audiowizualnych na terenie Wspólnoty i poza jej granicami. Głównym celem obecnej edycji to podnoszenie konkurencyjności europejskiego przemysłu filmowego⁴⁰.

Działania wspierające finansowo działalność audiowizualną mają swoje oparcie w legislatywie unijnej i jest ściśle związane z regulacjami dotyczącymi zasad funkcjonowania wspólnotowej polityki audiowizualnej. Podstawa prawna skorelowana z działaniami finansowymi wpływa na integrację kulturową, a to pozostaje nadrzędnym celem polityki audiowizualnej Unii Europejskiej, stanowiącej element polityki kulturalnej.

Analizując pozostałe programy wspólnotowe należy stwierdzić, iż nie tylko te bezpośrednio przeznaczone do finansowania działań kulturalnych posiadają pewien potencjał wspierania projektów związanych z szeroko rozumianą kulturą. Oczywiście takie projekty bardzo często realizowane są na pograniczu kultury i innych dziedzin – np. edukacji lub społeczeństwa informacyjnego. Jednakże kultura jest dziedziną tak szeroką i tak istotną, iż jej elementy pojawiają się nie tylko w programach, w których można się jej spodziewać, tak jak

Program Młodzież czy nawet eContentplus, ale także w ramach Programu Life, zadaniem którego jest wspieranie ochrony środowiska.

4. Uwagi końcowe.

Ogólnie rzecz ujmując kultura ma szczególne miejsce w polityce UE. Jest obecna jako oddzielna, samodzielna płaszczyzna aktywności, jak też przenika inne polityki. Dzięki temu zyskuje społeczny i ekonomiczny wymiar. Polityka kulturalna Unii Europejskiej uległa wielu znaczącym zmianom w ciągu ostatnich kilkunastu lat. W głównej mierze obawy państw członkowskich dotyczące naruszenia tak integralnej i suwerennej dla każdego narodu kwestii, jaką jest bez wątpienia kultura, blokowały podejmowanie konkretnych wspólnych kroków na tym obszarze. Dopiero lata 90. XX w., kiedy to rozpoczęły się pierwsze wspólnotowe akcje z zakresu polityki kulturalnej i nastąpiła realizacja programu KULTURA 2000, ugruntowały rolę tej dziedziny aktywności wspólnotowej, jaką dziś jest polityka kulturalna. W okresie zmian i trwającego procesu integracji europejskiej, kultura pomaga ludziom zrozumieć to, co ich tak naprawdę łączy. Programy kulturalne UE zachęcają do wymiany idei i partnerstwa, są też idealnym sposobem budowania więzi Wschód-Zachód. To dzięki nim Europejczycy mogą od siebie nawzajem sporo się nauczyć i odkryć jak wiele ich w rzeczywistości łączy. O ile kwestie gospodarcze pozostaną dla zwykłego euro-obywatela sprawami zbyt odległymi, czasami po prostu niezrozumiałymi, o tyle aspekty kulturalne powinny stać się wspólnym mianownikiem w jednoczącej się Europie.

Programy wspólnotowe stanowią nieocenione źródło finansowania projektów o charakterze kulturalnym. Jak pokazano powyżej korzystać można nie tylko z programów bezpośrednio skierowanych do sektora kultury, ale także z tych, które na pozór nie mają nic wspólnego z tą dziedziną. Polska jako członek UE bierze aktywny udział w większości inicjatyw unijnych w sferze kultury. Podziela cele polityki kulturalnej i audiowizualnej, przejęła dorobek prawny UE. Uczestnictwo Polski we wspólnotowych programach kulturalnych jest szansą na rozwój działań kulturalnych w kraju, a także na promocję kultury w innych państwach europejskich⁴¹.

⁴⁰ www.cie.gov.pl/www/serce.nsf/0/58A2BFAC2FA427C7C1256E7F00518BEF?Open

⁴¹ www.ism.uni.wroc.pl/publikacje/teksty/polityka_kulturalna_unii_europejskiej.pdf